

БАНДУРИСТ, ЗАГАРТОВАНИЙ У СИБІРУ (до 85-ліття з дня народження Богдана Жеплинського)

Микола Мушинка

Коли 2002 року до моїх рук потрапила книга Богдана Жеплинського «Кобзарськими стежинами», видана Львівською науковою бібліотекою ім. В. Стефаника накладом 250 примірників (відповідальний редактор — Лариса Крушельницька), я вважав її шедевром української фольклористики, який довго не зможе бути перевершеним. У ній подано блискучі нариси про 36 кобзарів-бандуристів, з якими особисто спілкувався автор (переважно репресованих радянською владою), та 18 інших захоплюючих статей про кобзарство* і його дослідників. Кожна стаття

* Терміном «кобзарство» наразі охоплено виконання на бандурі та лірі.

цієї книги — високохудожній твір, побудований на реальних фактах.

Відтоді я кілька разів зустрічався з Богданом Михайловичем і при кожній зустрічі він дарував мені свої нові праці, які захоплювали мене новизною та оригінальністю. Під час зустрічі на Четвертому конгресі української діаспори у Львові влітку 2013 року він подарував мені енциклопедичний довідник «Українські кобзарі, бандуристи, лірники», створений у співавторстві з дочкою Дарією Богдавнівною Ковальчук (Львів, 2011. — 316 с. — Наклад 1000 прим.). Це — унікальна книга, яка перевершила не тільки мої очікування, але й усе, що дотепер було видано про цих найвизначніших носіїв українського вокально-інстру-

ментального фольклору. У ній подано творчі біографії **2562** кобзарів, бандуристів та лірників, майстрів кобз, бандур і лір усіх часів, визначних членів окремих ансамблів та капел бандуристів. Наведено репертуар багатьох народних співців, перелік їхніх авторських творів, імена учителів або наставників, найважливіші виступи (з ким, коли і де), висловлено оцінки і перераховано нагороди. Зазначено школи, що їх відвідували професійні бандуристи, імена їхніх найвідоміших вихованців тощо. У кінці майже кожної статті є посилання на літературу або архівні джерела, з яких запозичено дані й у яких читач знайде детальніші відомості про особу.

Книга доповнена **1154** ілюстраціями (головним чином, фотографіями діячів українського кобзарства), з яких 167 кольорових, які є окремим додатком на крейдяному папері (с. 302–312). Іншим додатком автори подали 84 чорно-білі світлини учасників Школи кобзарського мистецтва в Нью-Йорку (с. 296–301).

Зібрання неймовірної кількості матеріалів було б гордістю академічного науково-дослідного інституту музикознавства та фольклористики. Проте весь цей колосальний матеріал зібрав «аматор» в етномузикології, спеціаліст у галузі хімічної промисловості Б. Жеплинський разом з дочкою Дарією — теж інженером хіміком-технологом.

Енциклопедичний довідник «Українські кобзарі, бандуристи, лірники» є продуктом цілого життя Б. Жеплинського. Ще під час навчання в середній школі він уклав карту теку відомих йому кобзарів, яку постійно поповнював новими іменами. Згодом він прищепив любов до кобзарства усій родині: братові, дружині, своїм і братовим дітям та сотням інших людей, які безкорисливо допомагали йому у його благородній роботі. Імена багатьох з них (у тому числі шістьох Жеплинських та Ковальчуків) увіковічено в цій енциклопедії.

Тож хто є той велетень духу, який нині святкує 85-річний ювілей?

Богдан Жеплинський, згідно зі згадуваним енциклопедичним довідником кобзарства, — «бандурист, інженер, науковець, громадський діяч, Заслужений працівник культури України (2006), відмінник народної освіти, член НТШ, член Національної спілки кобзарів України — голова її Львівського відділення» (с. 85).

Народився він 5 квітня 1929 року в м. Дрогобичі на Львівщині в сім'ї священика, однак його дитинство проходило в с. Завадка Риманівська біля м. Дукля на Лемківщині. Уже в початковій школі в Яворові він засвоїв гру на скрипці, а в організатора першої капели бандуристів на Львівщині Юрія Сінгалевича (1911–1947) — гру на бандурі. Після закінчення Яворівської середньої школи 1946 року він вступив до Львівського політехнічного інституту, де продовжував удосконалювати майстерність гри на бандурі в керівника інститутської капели бандуристів Олега Гасюка (1922–2002). Крім того, Б. Жеплинський займався науковою роботою в галузі хімії та хімічної технології. З четвертого курсу його було відраховано і засуджено до заслання в Сибір. Працюючи на каторзі в Зирянському ліспромгоспі Томської області, він разом з братом Романом у селищі Торба організував серед репресованих українців Сибірську капелу бандуристів. Це був героїчний вчинок, бо інструментів там не було і з братом довелося виробляти їх самотужки з кедрового дерева. Уже перший сольний виступ Богдана на саморобній бандурі викликав захоплення публіки. Коли змайстрували другу бандуру, виступали дуєтом з братом Романом з не меншим успіхом. Поступово дуєт перетворився на капелу, яка на огляді художньої самодіяльності в Томську (Росія) 1954 року здобула перший приз.

У 1956 році Б. Жеплинський закінчив Політехнічний інститут у Томську і здобув диплом інженера хіміка-технолога. У тому самому році отримав роботу на хімічному заводі м. Пермі, водночас продовжував влаштовува-

ти концерти бандуристів. На цей період припадають і його перші наукові праці.

У 1959 році під час «хрущовської відлиги» він повернувся із заслання на батьківщину. Працюючи інженером на Роздільському хімічному комбінаті (Львівщина), продовжував роботу в науково-дослідній ділянці хімічної технології, а у вільний від роботи час створив унікальний родинний квартет бандуристів (два брати і їхні дружини). Згодом разом із братом Романом заснував капелу бандуристів «Дністер» та дитячу капелу «Струмок». Ці капели з неабияким успіхом виступали на різноманітних святах, а на обласних і республіканських оглядах народної художньої самодіяльності здобували призові місця.

У 1969 році Б. Жеплинський з родиною переїхав з Нового Роздолу до Львова і став старшим науковим співробітником Львівського відділення Інституту економіки АН УРСР. З 1972 року до виходу на пенсію 1992 року місцем його постійної роботи був Всесоюзний науково-дослідний і проектний інститут сірчаної промисловості, де він провадив інтенсивну наукову роботу в галузі технології виробництва сірки. Кобзарство і тут не виходило зі сфери його зацікавлень.

Упродовж 1969–1985 років він разом із дружиною Вірою створив три капели бандуристів: при Паладі культури заводу «Львівсільмаш» («Заспів»), при Львівському політехнічному інституті та при професійно-технічному училищі № 4. Усі вони під їх керівництвом виступали з концертами на багатьох святах, фестивалях, на радіо і телебаченні, а на оглядах і змаганнях здобували премії.

Після виходу на «заслужений відпочинок» Б. Жеплинський повністю присвятив себе праці з молоддю. При одній зі львівських середніх шкіл він відродив «Галицький ляльковий вертеп» (для якого сам створив ляльки і шопку), у Львівському національному університеті та Львівській духовній семінарії запровадив спецкурси нової дисципліни — «Кобзарознавство».

Вихід на пенсію Б. Жеплинського збігся з проголошенням незалежності України, що значно змобілізувало його і до того неймовірно потужні творчі сили. Численні статті про кобзарство та кобзарів він публікує не лише в Україні, але й у США, Канаді, Австралії, Росії, Німеччині, Польщі та Югославії. Статтями про кобзарство і кобзарів він і досі постачає українські та зарубіжні енциклопедичні довідники.

Співавтор енциклопедичного довідника «Українські кобзарі, бандуристи, лірники» Дарія Ковальчук (1957 р. н.) гру на бандурі засвоїла від батьків у дитячій капелі «Струмочок» у м. Новий Розділ, пізніше самотужки оволоділа грою на цимбалах, а в музичній школі ще й грою на фортепіано. Майстерність гри на бандурі та цимбалах вона удосконалила в капелі бандуристів «Заспів» та в ансамблі українських народних інструментів ПК «Львівхімсільгоспмаш», якими керували її батьки.

Як і батько Богдан, на хліб вона заробляла працею інженера у Львівському науково-дослідному інституті матеріалів, і поряд із численними дипломами за участь у народній художній самодіяльності одержала п'ять авторських свідоцтв на винаходи. Заочно закінчила педагогічний відділ Львівської політехніки, здобувши другу вищу освіту — викладача хімії та біології. Однак цього їй не було досить, вона п'ять років (1995–2000) викладала предмет «Християнська етика» у львівській середній школі № 84, а з 2000 року і до сьогодні працює референтом вечірньої форми навчання Катехитично-педагогічного інституту Українського католицького університету. Там вона 2005 року захистила магістерську наукову роботу «Кобзарство в церковно-релігійній традиції українського народу». Вона — автор численних публікацій про кобзарство, серед яких є й монографія про батька «Життя прожити — не поле перейти. До 80-річчя Богдана Жеплинського» (Львів, 2009).

Уже після написання цієї статті до моїх рук потрапила книга Богдана Жеплинсько-

го, Мирослава Ковальчука та Дарії Ковальчук (Жеплинської) «Відроджений ляльковий вертеп» (Львів, 2013. — 204 с. — Наклад 300 прим.), до якої додається компакт-диск.

Книга є найвичерпнішим довідником про майже забутий жанр українського фольклору, відновлений саме стараннями Богдана Жеплинського. У 1970-х роках на горіщі домівки В. Шагала в с. Нижанковичі на Львівщині він випадково знайшов рештки знищеної вертепної лялькової шопки і за її зразком змайстрував власну шопку, яку значно удосконалив, і самостійно виготовив для неї ляльки. Також він реконструював вертепну драму. Його ляльковий вертеп у Західній Україні здобув масове поширення, головним чином, завдяки ентузіазму молоді та діяльності засобів масової інформації.

Книга трійці авторів (усі вони інженери хіміки-технологи) містить майже все, що було опубліковано про ляльковий вертеп в Україні після його відродження в часи незалежної України (50 статей), а також детальну інформацію про те, як створити вертепну групу, як виготовити вертепну шопку, ляльки, ширми та інші додатки, як написати сценарій, розподілити ролі, проводити репетиції та організувати виступи.

Наприкінці книги автори подали сценарій галицького лялькового вертепу з віршованими текстами та 99 фотографіями, у тому числі

79 високоякісними кольоровими на крейдяному папері (здебільшого світлини вертепників, їхніх шопок та трьох десятків ляльок). Книжка закінчується списком використаних джерел (21 позиція). На компакт-диску подано розповідь Б. Жеплинського про історію відродження галицького лялькового вертепу та його виставу, яку неодноразово транслювали на телебаченні.

Отже, книга є наочним підручником відродження цього майже забутого жанру української національної культури, який в Україні має понад 400-річну традицію і який недавня комуністична влада намагалася стерти з лиця землі.

Три книжки Богдана Жеплинського, про які я подав коротку інформацію (та інші його праці), заслуговують на те, щоб з ними ознайомилась уся Україна. На жаль, їх низький наклад не сприяє цьому.

Що сказати насамкінець?

Якби я мав силу, без вагання б з нагоди 85-річчя з дня народження Богдана Жеплинського за його самовіддану працю на користь України відзначив би його найвищими державними нагородами.

А відтак бажаю йому доброго здоров'я, аби він міг і надалі збагачувати українську культуру своїми дослідженнями.